

**Beleidskader schulddienstverlening gemeente
Lochem
2018-2021**

Inhoudsopgave

<i>Inhoudsopgave</i>	2
<i>Inleiding</i>	3
<i>Hoofdstuk 1 Waar willen we naar toe?</i>	6
1.1 Eigen verantwoordelijkheid en zelfredzaamheid	6
1.2 Aanpak van de oorzaak centraal	6
1.3 Drie beleidssporen	7
1.4 Kinderen voorop!	9
1.5 Integraal en samen	10
1.6 Conclusie	10
<i>Hoofdstuk 2 Preventie</i>	11
2.1. Voorkomen: Vinden en informeren van de potentiële risicogroepen	11
2.2 Vroeg aanpakken: Versterken van de eigen kracht van inwoners	12
2.3 Voorkomen verslechtering: Ondersteuning bij snelle betalingsafspraken	12
2.4 Wat willen we bereiken?	13
<i>Hoofdstuk 3 Schulddienstverlening</i>	14
3.1 Maatschappelijke schulddienstverlening	14
3.2 Financiële schulddienstverlening	16
3.3 Kinderen voorop!	18
3.4 Wat willen we bereiken?	18
<i>Hoofdstuk 4 Financieel Kader</i>	20

Inleiding

Iedereen in Nederland maakt weleens schulden. Bijvoorbeeld om te kunnen gaan studeren, een auto aan te schaffen of een huis te kopen. De meeste mensen zijn zonder problemen in staat om deze schuld later weer af te lossen, omdat zij dan voldoende inkomen hebben. Een schuld wordt pas problematisch op het moment dat een persoon niet meer in staat is om zijn of haar dagelijkse betalingsverplichtingen na te komen. Schulden komen dan ook niet alleen voor bij mensen met een laag inkomen, maar onder alle bevolkingsgroepen. Een schuld wordt in ieder geval echt een probleem als de vaste lasten niet meer kunnen worden betaald en onvoldoende geld beschikbaar is voor dagelijkse boodschappen.

In Nederland hebben 1 à 1,5 miljoen huishoudens risicovolle of problematische schulden. Dit is ruim 15% van alle huishoudens. Daarnaast zitten bijna 200.000 huishoudens (2,5% van alle huishoudens) in een schuldhulpverleningstraject. Zij vallen onder een wettelijke regeling voor schuldsanering (WSNP) of maken gebruik van minnelijke schuldhulpverlening.

Schuldenproblematiek staat vaak niet op zichzelf en zorgt naast financiële problemen in veel gevallen voor belemmeringen op het vlak van participatie. In het geval van schulden zien we vaak dat personen zo druk bezig zijn de problemen op te lossen of om "het einde van de maand" te halen, dat ze niet toekomen aan werken of hun werk en/of gezondheid verwaarlozen. Daarnaast blijken sommige personen door bijvoorbeeld psychische omstandigheden niet in staat om op een goede en verantwoorde wijze met hun geld om te gaan.

In dit beleidskader benaderen we de schuldenproblematiek dan ook meer vanuit de sociale en maatschappelijke context van het individu en leggen we meer nadruk op gedragsverandering. We baseren ons daarbij op nieuwe wetenschappelijke inzichten over de impact van geldstress op gedrag.

Dit beleidskader is het vervolg op het beleidsplan Schuldhulpverlening 2013 – 2016. We geven hiermee invulling aan de plicht van de Wet gemeentelijke schuldhulpverlening (Wgs) om voor een periode van maximaal vier jaar een beleidskader op te stellen. Met dit kader brengen we in beeld hoe de gemeente Lochem de komende jaren vorm en inhoud wil geven aan de gemeentelijke taken op het gebied van schulddienstverlening.

We sluiten hierbij aan op de visie op het sociaal domein in Lochem zoals vastgelegd in het algemeen beleidskader sociaal domein. In dit kader wordt uitgegaan van de eigen kracht van de burger, waarbij participatie centraal staat. Gezamenlijk met de burger wordt gekeken in hoeverre de problematiek op eigen kracht of met hulp van de ondersteuning van de directe omgeving kan worden opgepakt. Pas wanneer dit niet mogelijk is komt professionele ondersteuning vanuit de gemeente aan bod.

De huidige situatie

In de afgelopen periode heeft de gemeente Lochem ervoor gekozen om de uitvoering van de financiële schulddienstverlening onder te brengen bij de Stadsbank Oost-Nederland (SON) in Enschede. Deze organisatie voert in opdracht van de gemeente Lochem diverse diensten uit om onze burgers te ondersteunen bij het omgaan met en het oplossen van hun schuldproblematiek. De diensten lopen uiteen van budgetbeheer tot beschermingsbewind en de voorbereiding op wettelijke schuldsanering.

In onderstaande tabel wordt de ontwikkeling van het aantal inwoners dat de afgelopen jaren een traject had bij SON weergegeven. Over het algemeen is het aantal trajecten bij SON in de afgelopen jaren afgenomen. We zien een daling in het aantal indicatiestellingen en budgetbeheer en van het aantal personen in budgetbeheer en in

beschermingsbewind te zien. Opvallend is dat het aantal intakegesprekken na een sterke stijging in 2013 weer geleidelijk afneemt.

	2014	2015	2016	2017 (tot 23-11)
Indicatiestellingen	110	57	76	45
Crisisinterventie	3	3	0	0
Schulden oplossen	17	30	39	37
Budgetbeheer	144	134	138	124
Beschermingsbewind	43	69	70	71
WSNP	36	27	23	5

Tabel: aantal traject bij de SON en de gemeente Lochem, bron: SON en Lochem

Als gevolg van de daling van het aantal inwoners dat een traject heeft bij de SON, zijn de kosten voor de uitvoering van deze vormen van schulddienstverlening de afgelopen jaren in vergelijking met 2014 afgenomen. Tegenover deze daling staat een toename van de kosten die de gemeente maakt voor bijzondere bijstand voor beschermingsbewind. Inwoners die de eigen bijdrage voor bewindvoering niet kunnend dragen kunnen hiervoor bijzondere bijstand ontvangen. Dit staat weergegeven in onderstaande tabel.

	2014	2015	2016	2017 (extrapolatie)
Uitgaven aan SON	€263.302	€ 224.616	€ 229.127	€ 237.887
Uitgaven bijzondere bijstand beschermingsbewind	€ 52.283	€ 89.233	€ 93.583	€ 99.580
Totale uitgaven	€ 315.585	€ 313.849	€ 322.710	€ 337.466

Tabel: Uitgaven schulddienstverlening, bron: gemeente Lochem

Naast SON zijn in de beleidsuitvoering verschillende maatschappelijke partners betrokken. Het gaat hier bijvoorbeeld om vrijwilligers van onder meer het Budgetadviescentrum (verder B&L), die ondersteuning bieden bij de thuisadministratie en het voorbereiden van inwoners op schulddienstverleningstrajecten. Ook het zorgloket, de gebiedsteams en het maatschappelijk werk ondersteunen inwoners die te maken hebben met schuldenproblematiek door hen te helpen bij de problematiek die ten grondslag ligt aan de schulden. Verder zijn er nog tal van organisaties betrokken bij het helpen en begeleiden van mensen die leven in armoede en/of problematische schulden hebben.

Leeswijzer

In dit beleidskader brengen we in beeld hoe de gemeente Lochem de komende jaren vorm en inhoud wil geven aan de doorontwikkeling van de schuldhulpverlening. Dit beleidskader bouwt voor een belangrijk deel een voort op de samenwerking met diverse maatschappelijke partners.

Dit beleidskader is als volgt opgebouwd:

- Hoofdstuk 1 gaat in op de visie op schulddienstverlening en de daaraan gekoppelde doelen;
- Hoofdstuk 2 beschrijft hoe we de preventieve rol willen invullen;
- Hoofdstuk 3 beschrijft hoe we de schulddienstverlening willen inrichten;
- Hoofdstuk 4 schetst het financiële kader van het beleid.

Dit beleidsplan bevat de hoofdlijnen, richting en visie op het beleid in het kader van de schulddienstverlening. Het beleid wordt nader uitgewerkt in een uitvoeringsplan, waarin de wijze van uitvoering wordt vastgelegd.

Hoofdstuk 1 Waar willen we naar toe?

In dit hoofdstuk beschrijven we onze visie op schulddienstverlening met de daar uit voortvloeiende de uitgangspunten voor beleid en uitvoering.

1.1 Eigen verantwoordelijkheid en zelfredzaamheid

De visie van de gemeente Lochem voor het gehele sociale domein is dat we toe willen groeien naar een vitale samenleving. Dit houdt in dat zo veel mogelijk mensen en gezinnen actief participeren, werken om in hun eigen onderhoud en dat van hun gezin te voorzien, zelf regie voeren over hun leven en tevens bijdragen aan het welbevinden van anderen. Professionele hulp- en dienstverlening zijn aanvullend en zij die dat echt nodig hebben, kunnen rekenen op doelmatige, efficiënte en betrokken organisaties. De gemeente voert hulp- en dienstverlening niet zelf uit, maar maakt nadrukkelijk gebruik van de kennis en kunde van die uitvoerende organisaties. Dit sluit aan bij regisserend Lochem.

Deze visie is ook leidend voor invulling van de verantwoordelijkheden op het gebied van schulddienstverlening. Elke inwoner is verantwoordelijk voor zijn of haar eigen probleem. Daar waar hij/zij deze verantwoordelijkheid niet kan dragen of ondersteuning nodig heeft, bieden we als gemeente een vangnet. Hiermee nemen we de problemen van de inwoners niet over, maar proberen we oplossingen te bieden voor herstel of verzachten we de situatie. We versterken de zelfredzaamheid van onze inwoners. Daarnaast zetten we op deze manier onze middelen in waar ze het meeste effect hebben. We hanteren daarom binnen de gemeente Lochem niet de term schuldhulpverlening, maar schulddienstverlening.

Uitgangspunt 1: Iedereen is zelf verantwoordelijk en zelfredzaamheid staat voorop

Als gemeente bieden we een vangnet voor onze inwoners, ook bij financiële problemen. We nemen de problemen niet over, maar bieden voorzieningen die mogelijkheden bieden om de problemen op te lossen, of de situatie te verzachten, zodat men de mogelijkheid krijgt te werken aan de eigen zelfredzaamheid.

1.2 Aanpak van de oorzaak centraal

Hoewel we de verantwoordelijkheid bij de inwoners leggen, erkennen we dat schuldenproblematiek niet altijd door de personen zelf veroorzaakt wordt. De vraag is of iedereen in staat is de gevraagde verantwoordelijkheid ook te nemen. De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) heeft hier in 2016 en 2017 al over geconcludeerd dat het burgers soms erg moeilijk wordt gemaakt om die verantwoordelijkheid ook waar te maken, dat niet iedereen in gelijke mate beschikt over de daartoe vereiste mentale kenmerken en vermogens, en dat psychologische mechanismen de zaken nog eens kunnen bemoeilijken¹.

Momenteel kunnen ook mensen die goedwillend zijn financiële problemen ontwikkelen als ze even niet opletten, niet op tijd aan de bel trekken, niet alle regelingen kennen en begrijpen, of door alle stress moeite hebben helder te blijven denken en gecontroleerd te handelen.

Willen we de zelfredzaamheid van onze inwoners vergroten, dan dienen we als gemeente manieren te vinden om hen te ondersteunen, zonder dat we alles uit handen nemen. Bij het beleid kiezen we daarom voor een

¹ WRR (2017) Weten is nog geen doen. Een realistisch perspectief op zelfredzaamheid, Den Haag en WRR (2016) Eigen schuld? Een gedragswetenschappelijk perspectief op problematische schulden, Den Haag

meervoudige aanpak, waarbij inzet op de oorzaken van de schuldsituatie centraal staat. Het doel van het schulddienstverleningsbeleid is daarmee om inwoners die niet in staat zijn om problematische schulden zelf op te lossen, passende ondersteuning te bieden. Met deze ondersteuning helpen we hen om hun financiële situatie te stabiliseren en hun zelfredzaamheid te vergroten. Zo werken we aan een duurzame oplossing voor problematische schulden, in plaats van deze problemen alleen tijdelijk te verzachten door inkomensondersteuning.

Ondersteuning willen we niet pas inzetten wanneer de klant al problematische schulden heeft waar hij zelf niet meer uitkomt. Het beleid is ook gericht op het voorkomen dat mensen in schulden terecht komen en het voorkomen dat schulden uitgroeien tot problematische schulden.

De laatste jaren is steeds meer onderzoek gedaan naar de invloed van een gebrek aan geld op het menselijk gedrag en onze denkpatronen. Vanuit de schaarstetheorie² blijkt dat het hebben van financiële problemen spanningen en psychische druk met zich mee brengt. De druk van de problemen leidt ertoe dat mensen met schulden alleen nog aandacht hebben voor de korte termijn. Ze zijn alleen bezig met het hier en nu en hebben geen rust in hun hoofd om na te denken over, en te werken aan, lange termijn oplossingen voor hun problemen.

De schaarstetheorie is bewezen aan de hand van verschillende experimenten en onderzoeken en biedt een verklaring voor het feit dat mensen met grote financiële problemen soms irrationele keuzes maken (bijvoorbeeld: een nieuwe lening aangaan om een bestaande schuld af te lossen). Daarnaast laat de theorie zien dat er grenzen kunnen zitten aan de zelfredzaamheid van mensen in een schuldsituatie. Het gebrek aan ruimte in het hoofd maakt dat zij maar beperkt in staat zijn om hun eigen situatie te veranderen.

In het kader van schulddienstverlening is het stabiliseren dan ook van belang om rust krijgen bij de betrokkene(n) en daardoor ruimte te creëren voor veranderingen en het aanpakken van de oorzaak van het probleem. Stabiliseren betekent dat het onder controle brengen van de situatie zonder deze op te lossen.

Uitgangspunt 2: Werken aan een duurzame oplossing

We willen schuldsituaties integraal oppakken. Achterliggende problemen, die ten grondslag liggen aan de schuldproblematiek, moeten aangepakt worden. Alleen dan kan een duurzame oplossing gerealiseerd worden.

1.3 Drie beleidssporen

Op basis van het voorgaande maken we onderscheid tussen drie beleidlijnen:

1. *Preventief beleid*: het beleid en de instrumenten zijn erop gericht om schulden te voorkomen dan wel te voorkomen dat een schuldsituatie uitgroeit tot een problematische schuldsituatie. Hierbij gaat het om goede voorlichting, ondersteuning bij het leren omgaan met geld en een goede signalering in de gemeente. Dit laatste geldt vooral voor risicogroepen zoals ouderen, werklozen en alleenstaanden.

² Bron: Mullainathan, S. Shafir, E. (2013) Schaarste. Hoe gebrek aan tijd en geld ons gedrag bepalen. Maven Publishing

2. *Probleemoplossend beleid:* wanneer een problematische schuldsituatie niet kan worden voorkomen, zijn het beleid en de instrumenten erop gericht om participatieproblemen en sociaal isolement te voorkomen of te herstellen door belemmerende factoren weg te nemen. Het aanpakken, en zo mogelijk oplossen, van het achterliggende probleem staat centraal. Hierbij kan gedacht worden aan verslavingszorg of psychische begeleiding, maar ook aan participatiebevordering.
3. *Stabiliserend beleid:* In het geval van een bestaande schuldsituatie biedt de gemeente een vangnet. Hierbij zijn het beleid en de instrumenten erop gericht om een bestaande situatie te verzachten of te herstellen. Dit beleid bestaat uit hulp bij financieel herstel voor de doelgroep.

Daarnaast is van belang dat de uitvoering van het schulddienstverleningsbeleid flankerend is aan andere beleidsterreinen binnen het sociaal domein (zoals het minimabeleid, de Participatiewet en de WMO) en dat gemeente de samenwerking aangaat met verschillende lokale en of maatschappelijke partijen om een optimaal effect te bewerkstelligen.

Preventief

Het begeleiden van inwoners die financiële problemen hebben, zien we als een taak die onder regie van de gemeente valt. Hierbij is het echter van belang dat we in een zo vroeg mogelijk stadium ondersteuning kunnen bieden. Vroegtijdige signalering is essentieel. Dit kan onder meer door de inzet van de gebiedsteams en het zorgloket en vanaf 2019 in 't Baken

Verder zijn er tal van goede initiatieven van vrijwilligers, fondsen en maatschappelijke organisaties in de gemeente, bijvoorbeeld het budgetadviescentrum, de kerken en de woningbouwvereniging. Deze partijen weten vaak beter wat er speelt in de wijken en dorpen en welke problemen burgers ervaren. De ondersteuning die zij bieden is vaak laagdrempelig en 'op maat'. Ze signaleren soms financiële problemen achter voordeuren waar de gemeente niet komt.

Zowel in de uitvoering als bij de totstandkoming van het beleid willen we met deze partijen de samenwerkingsrelatie verder uitbouwen zodat die deze vroegtijdige signalering mogelijk maakt. Uiteraard maken we hierbij, indien mogelijk, gebruik van al bestaande structuren.

Uitgangspunt 3: Voorkomen is beter dan genezen

We willen dat financiële problemen in een zo vroeg mogelijk stadium kunnen worden aangepakt. Hiervoor is een goed functionerend signaleringssysteem noodzakelijk. Samen met onze maatschappelijke partners willen we dit systeem verder uitbouwen gebaseerd op de bestaande structuren.

Probleemoplossend

Problematiek op het terrein van financiën en schulden heeft een oorzaak. Het is van belang is dat deze problematiek aangepakt wordt om te voorkomen dat een onoplosbare situatie ontstaat of de problematiek op een later moment terugkeert. Daarnaast blijken het hebben van schulden en problemen met rondkomen in veel gevallen te zorgen voor een zeer beperkte deelname aan de maatschappij. Hierdoor ontstaat een isolement en neemt de kans op een structurele oplossing af. We zien daarom het bevorderen van participatie als vast onderdeel van het beleid en de uitvoering.

Uitgangspunt 4: Participatie als vast onderdeel van beleid en uitvoering

We willen dat financiële problemen het deelnemen aan de maatschappij niet in de weg staan. Juist participatie kan een positieve uitwerking hebben op het oplossen van schulden en het voorkomen van recidive.

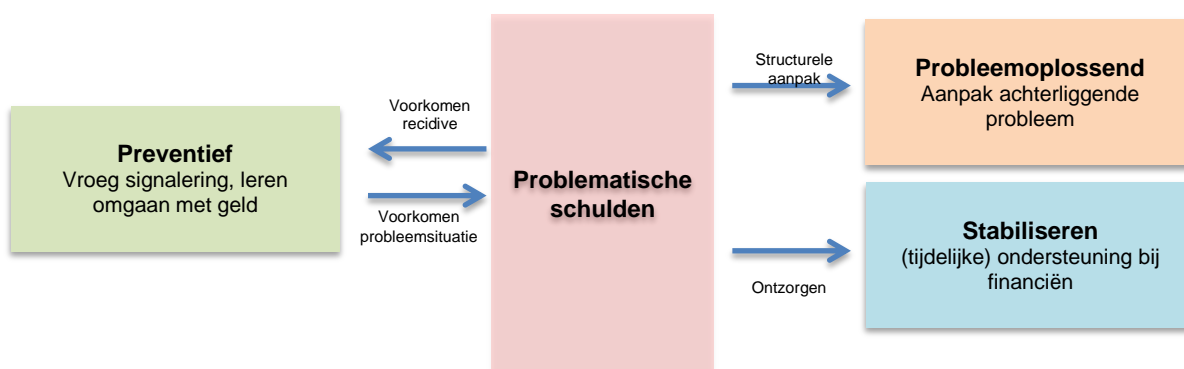
Stabiliserend

Uiteraard willen we dat onze inwoners een volwaardig bestaan kunnen leiden. Mocht het hiervoor nodig zijn om (tijdelijk) ondersteuning te bieden, dan zijn en blijven hier mogelijkheden voor. We gaan hierbij uit van maatwerk, want iedere inwoner is uniek en kent zijn eigen behoeften en mogelijkheden. Stabilisatie en het creëren van rust is hierbij het eerste doel.

Uitgangspunt 5: Maatwerk, en daarmee de persoonlijke situatie, staat centraal

Elke situatie kent zijn specifieke oplossingen. Dit vraagt om maatwerk in plaats van generieke oplossingen. De inzet van standaard instrumenten wordt kritisch beoordeeld en geplaatst in de context van het individu.

Schematisch ziet de aanpak in deze beleidslijnen er als volgt uit:

1.4 Kinderen voorop!

In veel van de huishoudens die gebruik maken van schulddienstverlening zijn kinderen aanwezig. Kinderen tot 18 jaar zijn feitelijk geen aparte doelgroep als het gaat om het hebben van schulden. Ze voeren immers zelf geen huishouden, maar maken hier (meestal) onderdeel van uit. Het is echter wel een groep die te maken krijgt met de gevolgen van schulden, zonder dat ze oorzaken kunnen beïnvloeden. Kinderen mogen naar onze mening niet de dupe worden van de situatie waarin hun ouders/verzorgers zich bevinden. Vanuit het beleid dient er dan ook specifieke aandacht voor kinderen te zijn zodat ze mee kunnen blijven doen in de samenleving. Hierbij sluiten we aan bij de leefwereld van kinderen en spelen in op sport/beweging, cultuur en onderwijs. Deze gemeentelijke regelingen op dit terrein voor minima komen ook voor kinderen die opgroeien in schulden beschikbaar. Daarnaast zien we landelijk dat de schuldproblematiek onder jongeren toeneemt. We willen dit voorkomen door juist deze groep als speerpunt te zien in het preventieve beleid.

Uitgangspunt 6: Kinderen voorop!

Kinderen mogen niet de dupe worden van de thuissituatie. Kinderen worden dan ook als specifieke aandachtsgroep in het schulddienstverleningsbeleid opgenomen, ook vanuit het oogpunt van preventie.

1.5 Integraal en samen

Zoals eerder benoemd heeft de gemeente niet het monopolie op het aanpakken en oplossen van schulden. Er zijn diverse particuliere, maatschappelijke en kerkelijke organisaties actief in de gemeente Lochem op dit terrein. Deze organisaties vormen een zeer waardevolle aanvulling op de basisvoorzieningen die de gemeente biedt. Als gemeente werken we graag samen met deze verschillende partners. Op het professionele vlak zijn er over het algemeen al structurele en sterke banden tussen de gemeente en de maatschappelijke organisaties. Met particuliere initiatieven en vrijwilligers zijn deze banden ook aanwezig maar minder structureel dan gewenst.

Uitgangspunt 7: We doen het niet alleen

De gemeente faciliteert, stimuleert en regisseert. We zorgen dat er één aanbod van zowel professionals als vrijwilligers is op het terrein van schulddienstverlening. We bundelen krachten, waarbij ook verantwoordelijkheden bij de partners gelegd worden. Door samen verantwoordelijkheid te nemen versterken we de kracht van de Lochemse samenleving.

1.6 Conclusie

De bovenstaande visie, uitgangspunten en ontwikkeling leidt ertoe dat we het beleid willen aanscherpen. We willen ons meer richten op het bestrijden van de achterliggende oorzaken van een armoede- of schuldsituatie. Waar noodzakelijk blijft er altijd een vangnet bestaan, maar dit wordt meer gericht op maatwerk.

Om dit te bereiken staan de volgende ontwikkellijnen centraal:

- Extra inzet op preventie en samenwerking. Dit wordt nader uitgewerkt in hoofdstuk 2;
- Schulddienstverlening aanpassen en breder inzetten dan alleen op de aanpak van het financiële probleem (hoofdstuk 3).

Hiermee willen we de integraliteit tussen de verschillende instrumenten en onderdelen verbeteren. Dit houdt niet in dat we het bestaande instrumentarium weggooien. We zoeken naar een verbeterslag waarin de al bestaande instrumenten een rol krijgen. In de volgende hoofdstukken wordt dit nader uitgewerkt.

Hoofdstuk 2 Preventie

Schuldenproblematiek is in veel gevallen een zaak die zich in de privésfeer afspeelt. Lang niet altijd is het voor de gemeente of andere partijen duidelijk dat deze problemen zich afspelen binnen een huishouden. Hiervoor zijn verschillende redenen, zoals schaamte over de ontstane situatie of onbekendheid met de mogelijkheden die er zijn voor hulp. Het preventieve beleid van de gemeente Lochem is er op gericht schulden (en in relatie daarmee armoede) te voorkomen, vroeg aan te pakken of te zorgen dat de situatie niet verslechtert. Bij de invulling van het preventieve beleid richt de gemeente zich op het versterken van de eigen kracht.

Om preventief op te kunnen treden moeten we inwoners met een financiële hulpvraag of beginnende schulden vroegtijdig kunnen bereiken. We willen ze informeren over acties die ze zelf kunnen ondernemen om hun situatie onder controle te houden, maar ook over ondersteuning die verschillende partijen hen hierbij kunnen bieden. Preventief beleid bestaat daarmee uit:

- het vinden (en bereiken) van de potentiële risicogroepen;
- het informeren van de inwoners;
- het versterken van de eigen kracht van inwoner;
- en in sommige gevallen ondersteuning bij betalingsafspraken.

Deze aspecten worden in de rest van dit hoofdstuk verder toegelicht.

2.1. Voorkomen: Vinden en informeren van de potentiële risicogroepen

Om risicogroepen te bereiken is het van belang dat we weten waar we deze mensen kunnen vinden. Tal van professionele- en vrijwilligersorganisaties hebben contact met personen in een (mogelijke) schuldsituatie. In de gemeente Lochem gaat het daarbij bijvoorbeeld om de Voedselbank, het Budgetadviescentrum van Stichting Welzijn Lochem, de gebiedsteams en de woningbouwvereniging. Ook allerlei andere partijen hebben contact met de potentiële doelgroep, zoals de verschillende adviesraden, Vluchtelingenwerk, Stichting Leergeld, diaconieën, werkgevers en uiteraard andere inwoners van de gemeente. Om de risicogroepen te bereiken hebben we deze groepen nodig.

In de eerste helft van 2018 nodigen we al deze partijen uit voor een conferentie. We zien de conferentie als tweerichtingsverkeer. Enerzijds informeren we als gemeente de deelnemers informeren over ons beleid, de mogelijkheden en de instrumenten. Daarnaast kunnen alle partijen delen wat zij (kunnen) doen in het kader van schuldienstverlening en het ondersteunen de doelgroep. Op deze manier krijgt iedereen goed zicht op het brede ondersteuningsaanbod.

Daarnaast brengen we de zogenaamde 'vindplaatsen' in beeld. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om buurthuizen, de wachtkamer van de huisarts of het zorgloket. Op deze plekken delen we de informatie over hoe om te gaan met geld en over het brede ondersteuningsaanbod. In deze informatie wordt zoveel mogelijk rekening gehouden met de belevingswereld van de doelgroep. Dat houdt onder meer in dat we niet alleen folders verstrekken met het aanbod, maar dat we ook successen van andere inwoners in een vergelijkbare situatie zichtbaar maken.

Tot slot maken we afspraken met de zorgverzekeraars³, energiemaatschappijen en de woningbouw om betalingsachterstanden zo snel mogelijk in beeld te krijgen. Uit onderzoek blijkt dat de zorgkosten en de huur door inwoners pas niet meer betaald worden als echt geen andere mogelijkheden meer zijn. Achterstanden bij

³ Via het CAK kan inzicht verkregen worden in betalingsachterstanden bij alle zorgverzekeraars.

deze betalingen zijn dan ook goede indicatoren voor problematische schulden. Via de gesprekken die door deze partijen met de inwoners gevoerd worden kan gewezen worden op informatie over omgaan met geld en het ondersteuningsaanbod.

2.2 Vroeg aanpakken: Versterken van de eigen kracht van inwoners

Het voorkomen van schulden is niet altijd mogelijk. Maar er zijn wel ondersteuningsmogelijkheden die kunnen helpen bij het voorkomen dat deze situatie problematisch wordt of bij het vergroten van de eigen kracht op dit terrein. We willen deze ondersteuning op een aantal plekken gaan bieden.

Leren omgaan met geld/budgetcoaching

Niet iedereen is in staat om grip te krijgen en te houden op de eigen financiën. Voor personen die niet in staat zijn hun eigen financiële administratie te voeren, zijn er vanuit het maatschappelijk middenveld verschillende partijen die deze inwoners hierbij kunnen ondersteunen. Dit zijn bijvoorbeeld het budgetadviescentrum of de ouderenbonden. Zij kunnen mensen leren om te gaan met geld, een goede thuisadministratie op te zetten en helpen de eigen administratie onder controle te krijgen. Daar waar noodzakelijk kunnen budgetteringscursussen worden aangeboden. Vanuit het Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting (NIBUD) en de branchevereniging voor schuldhulpverlening en sociaal bankieren (NVVK) komen regelmatig nieuwe instrumenten beschikbaar. Wanneer er instrumenten beschikbaar komen die goed aansluiten bij de situatie in de gemeente Lochem, maken we hier uiteraard gebruik van.

Meer aandacht voor financiële zelfstandigheid

Bij de aanvraag van een bijstandsuitkering, bijzondere bijstand en/of een minime regeling willen we meer zicht krijgen of iemand beschikt over de vaardigheden die nodig zijn om de eigen financiën goed te beheren. In een pilot willen we indien nodig extra ondersteuning bieden om de financiële vaardigheden te vergroten. e daadwerkelijke ondersteuning verloopt daarbij via de eerdergenoemde samenwerkingspartners.

Preventie bij jongeren

We hebben specifieke aandacht voor het leren omgaan met geld door kinderen en jongeren, bijvoorbeeld op scholen. Schulden op jonge leeftijd kunnen de toekomstige kansen voor jongeren beperken. Hierbij gaat het zowel om maatschappelijke kansen als om kansen op de arbeidsmarkt.

Jongeren krijgen naarmate ze ouder worden meer financiële verantwoordelijkheid, bijvoorbeeld door bijbaantjes en/of kleedgeld. Ook komen er nieuw kosten op ze af zoals telefoonrekeningen, schoolkosten of de kosten voor een zorgverzekering. Daarnaast zien we dat jongeren vaak hoge kosten maken om mee te kunnen doen aan trends en rages of om erbij te horen. We willen de jongeren weerbaarder maken en leren op een verantwoordelijke manier op te gaan met het geld. Bijvoorbeeld door gerichte trainingen en communicatie in samenwerking met het onderwijs.

2.3 Voorkomen verslechtering: Ondersteuning bij snelle betalingsafspraken

Problematische schulden worden vaak veroorzaakt door lange periodes van ontkenning wat leidt tot grotere schulden. Door snelle betalingsafspraken te maken kan de problematiek beperkt worden. Onder meer Menzis en diverse energieleveranciers bieden gemeenten aan om te ondersteunen bij het maken van betalingsafspraken en eventuele kwijtschelding wanneer gemeenten inwoners hiervoor aanmelden. In het kader van preventie zien we hier mogelijkheden. We onderzoeken dan ook de mogelijkheden hierover convenanten te sluiten en afspraken te maken met deze partijen. Als het kan willen we deze afspraken ook met de woningbouwvereniging maken. Andere gemeenten hebben hier pilots en aanpakken voor ontwikkeld die we graag als basis gebruiken.

2.4 Wat willen we bereiken?

Met de hiervoor beschreven maatregelen willen we de volgende doelen bereiken:

Een effectieve samenwerking met één gemeenschappelijk aanbod

Een goede samenwerking tussen de gemeente en maatschappelijke partners op het terrein van (vroeg)signalering binnen het sociaal domein, wordt als essentieel gezien voor een effectieve uitvoering van het schulddienstverleningsbeleid.

Het vergroten van de kansen voor jongeren via vroegtijdige training en ondersteuning

Jongeren zijn kwetsbaar wanneer het gaat om financiële veranderingen en verleidingen. Via specifieke aandacht voor deze groep willen we voorkomen dat jongeren door schulden op jonge leeftijd hun toekomstkansen verkleinen

Het beroep op zwaardere (duurdere) instrument voorkomen via vroegtijdige hulp

Hoe zwaarder het instrument hoe groter de problematiek en hoe langer de inwoner in een (beheersbare) schuldsituatie blijft zitten. Om inwoners het beste toekomstperspectief te kunnen bieden is lichtere dienstverlening wenselijk als dat mogelijk is.

De voorzieningen in het kader van het schulddienstverleningsbeleid zijn in principe toegankelijk voor iedereen die aan de wettelijke voorwaarden voldoet. Hiermee ontstaat een open-einde regeling. Door sterk in te zetten op preventie en de samenwerking met onze partners willen we voorkomen dat (toekomstige) budgetten worden overschreden.

Hoofdstuk 3 Schulddienstverlening

Binnen de schulddienstverlening maken we onderscheid tussen maatschappelijke dienstverlening, gericht op de stabilisering en het oplossen van de achterliggende oorzaken van de schulden en financiële dienstverlening, gericht op stabilisering en oplossen van de schulden zelf. Om een integrale schulddienstverlening te kunnen bieden dient op beide vlakken dienstverlening geboden te kunnen worden. In aanvulling op de huidige schulddienstverlening starten we naast de financiële dienstverlening (via de SON) gelijktijdig met intensievere maatschappelijke dienstverlening, gericht op de oorzaken of achterliggende problematiek.

3.1 Maatschappelijke schulddienstverlening

We willen niet alleen het symptoom bestrijden (de schulden), maar inwoners klaarstomen om weer op eigen benen te staan. Daarom kiezen we voor iedereen in eerste instantie voor een traject in het kader van maatschappelijke schulddienstverlening. Hier gaat het bijvoorbeeld om ondersteuning bij het aanpakken van verslaving, het leren omgaan met geld, een administratie opbouwen of het organiseren van ondersteuning bij het omgaan met geld. Bij deze aanpak willen we breed samenwerken binnen het sociaal domein en met onze maatschappelijke partners. In onze aanpak onderscheiden we enkelvoudig problemen en multiprobleem-situaties. We zoeken in het laatste geval aansluiting bij de aanpak van multiprobleemgezinnen zoals deze in de gemeente al binnen het sociaal domein bestaat. Verder geldt het maatwerkprincipe dat bij enkelvoudige problematiek soms alleen met financiële schulddienstverlening kan volstaan.

Het meewerken aan zowel het financiële traject als het traject dat zich richt op zelfredzaamheid, zien we als voorwaarde voor het recht op ondersteuning. Dit willen we vastleggen in een contract met de inwoners die gebruik willen maken van de dienstverlening

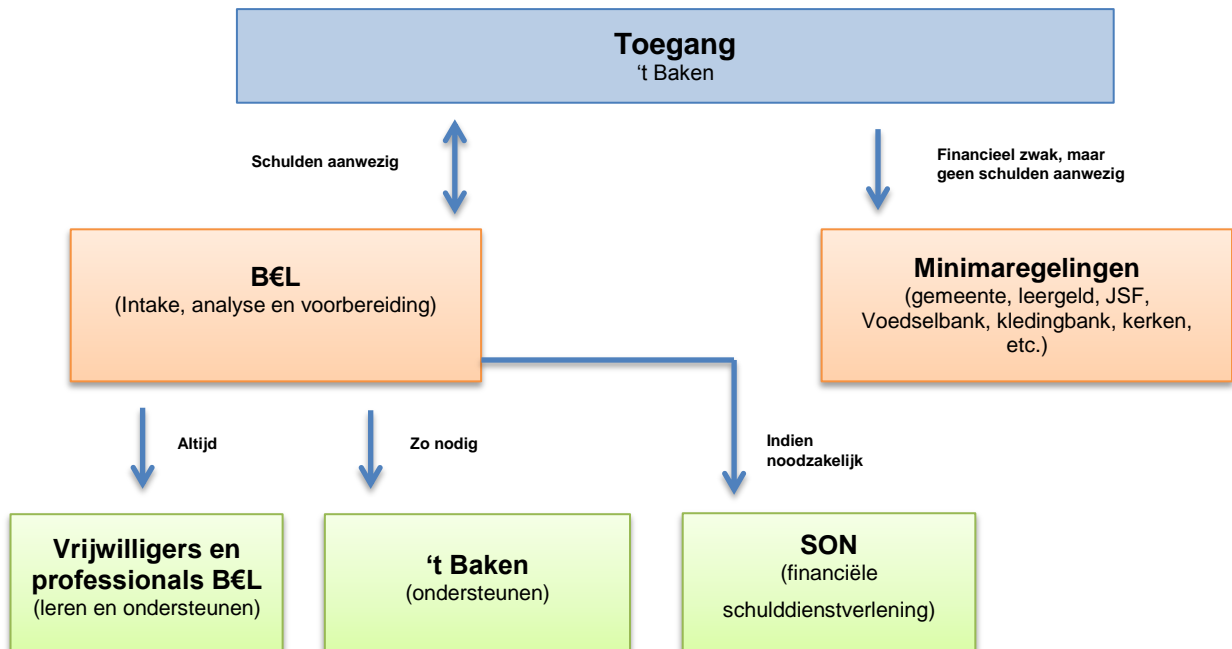
Om dit te bereiken treedt er in vergelijking met de huidige situatie een belangrijke wijziging op. Waar de SON nu een toegang tot de schulddienstverlening is middels de intake, wil de gemeente dit dichterbij brengen. Op deze wijze krijgt de gemeente de regie op de inzet weer in handen en kan gestuurd worden op een koppeling tussen de financiële schulddienstverlening en de maatschappelijke schulddienstverlening. De SON biedt immers alleen de financiële schulddienstverlening.

Uitgangspunt is dat er binnen de gemeente één toegangspunt is dat alle vragen en hulpverlening binnen het sociaal domein coördineert ('t Baken) Ook de toegang tot schulddienstverlening wordt hier belegd. Wanneer in de toegang geconstateerd wordt dat er schulden zijn dan wordt doorverwezen naar het budgetadviescentrum van Stichting Welzijn Lochem. Het B€L wordt het loket op het terrein van schulddienstverlening. Inwoners van de gemeente Lochem kunnen hier ook rechtstreeks terecht. Bij het B€L vindt een eerste intake plaats. Deze intake is vergelijkbaar met de "keukentafel-gesprekken" waarbij eerst wordt gekeken of er andere oplossingen zijn dan professionele ondersteuning door de gemeente of de inzet van een financieel traject. Eigen kracht staat ook hier dus voorop. Vervolgens zijn er drie mogelijke vervolgstappen:

1. De inwoner wordt ondersteund door vrijwilligers en professionals van het B€L om de financiën op orde te krijgen en te leren omgaan met geld. Het hebben en voeren van een goede administratie staat hierbij centraal;
2. Indien mogelijk wordt voor een inwoner professionele hulp ingezet om de oorzaak van de schuldenproblematiek aan te pakken. De coördinatie komt daarbij in handen van de toegang van de gemeente ('t Baken);

- Indien noodzakelijk wordt een klant doorgeleid naar de SON. Dit gebeurt alleen wanneer (alleen) andere hulp niet zal leiden tot het oplossen van het probleem. Ook kan doorgeleiding plaats vinden als het stabiliseren van de schuldsituatie essentieel is, om andere vervolgstappen te kunnen zetten.

Schematisch ziet dit er dan als volgt uit:

Met het dichterbij brengen van de schulddienstverlening bereiken we twee neveneffecten:

- Meer zicht op de problematiek: Door zelf de intake uit te voeren krijgen we zicht op de problematiek waar onze inwoners mee te maken hebben. Dit stelt ons in staat specifieke instrumenten of aanpakken in te richten. Daarnaast krijgen we zicht op de oorzaken en (mogelijke) achterliggende problemen. In het kader van de integrale aanpak die we binnen het sociaal domein voorstaan, creëren we hiermee ook een signalerende functie. Binnen twee weken na aanmelding dient de intake plaats te vinden (voor crisissituaties geldt een afwijkend protocol). Overigens blijft er altijd een intake bij de SON bestaan als financiële schulddienstverlening noodzakelijk is. Deze intake kan wel beperkter omdat het voorwerk al gedaan is, de problematiek helder is gemaakt en de administratie al op orde is.
- Bewuste doorgeleiding via de gemeente: Door de eigen kennis van de problematiek kunnen we effectief doorgeleiden naar schulddienstverlening bij de SON of naar een andere partij als de problemen ook zonder wettelijke regeling op te lossen zijn. Bijkomend voordeel is dat we bewust doorverwijzen en niet afhankelijk zijn van derden. Een bewuste doorgeleiding houdt ook in dat voor andere oplossingen gekozen kan worden dan een traject bij de SON. Op termijn verwachten we dat het aantal doorgeleidingen daarom af zal nemen.

Bij beleggen van een eerste intake schulddienstverlening onder de gemeentelijke verantwoordelijkheid gaan we ervan uit dat de kosten voor financiële schulddienstverlening bij de SON gaan dalen. De reden hiervoor is dat personen altijd bewust worden doorgeleid en eerst in beeld wordt gebracht of er andere opties zijn. Een groot

deel van dit bedrag willen we inzetten om de toegang tot de schulddienstverlening weer onder regie van de gemeente te brengen.

Beslispunt 1

In het kader van maatschappelijke schulddienstverlening kiezen we er voor om:

1. De vrijblijvendheid van schulddienstverlening te beperken door met aanvragers een 'contract' af te sluiten, waarin zij instemmen mee te werken aan de aanpak op financieel en sociaal gebied.
2. De intake voor de schulddienstverlening weer dichterbij de gemeente te brengen en de uitvoering binnen het netwerk van lokale partners te organiseren.

3.2 Financiële schulddienstverlening

Binnen de schulddienstverlening kennen we verschillende trajecten die financieel van aard zijn. Het gaat hier bijvoorbeeld om budgetbeheer, stabilisatie en beschermingsbewind. Als gemeente hebben we er voor gekozen het financiële deel van de schulddienstverlening bij de SON te beleggen. Deze werkwijze blijft ook de komende jaren behouden. Wel willen we meer dan voorheen sturen op de duur van de trajecten door tussentijdse evaluaties.

Recidivisten

In de huidige uitvoeringspraktijk blijkt dat een aantal klanten opnieuw een beroep doet op financiële schulddienstverlening. Het gaat hier om personen die ook na een schulddienstverleningstraject niet in staat blijken om de eigen financiën onder controle te krijgen of om personen die niet geholpen willen worden. Deze groep legt een onevenredig groot beslag op de schulddienstverlening. Aangezien we in de nieuwe aanpak van schulddienstverlening niet alleen ondersteunen bij het aanpakken van de financiële problemen, maar ook bij de oorzaken of achterliggende problematiek, gaan we ervanuit dat de recidive afneemt. Daarnaast zetten we een rem op het meerdere malen gebruik maken van de dienstverlening. Wanneer personen voor de derde keer binnen vijftien jaar verzoeken om schulddienstverlening wordt dit in principe geweigerd, tenzij kan worden aangetoond dat er andere oorzaken zijn dan bij eerdere aanvragen, of dat de oorzaak ditmaal buiten de eigen invloedssfeer van de persoon ligt. Ook hier geldt dat we uitgaan van maatwerk.

Het uitsluiten van recidivisten kan andere sociale problemen met zich mee brengen. Zoals overlast, gezondheidsproblemen, verwaarlozing of zelf criminaliteit. Gezamenlijk met het maatschappelijk middenveld willen hiervoor een specifieke aanpak ontwikkelen die past binnen het brede maatschappelijke domein. Hierbij sluiten we aan op de aanpak van multiproblemegezinnen zoals deze in de gemeente al binnen het sociaal domein bestaat.

Beschermingsbewind

Wanneer iemand als gevolg van zijn lichamelijke of geestelijke toestand niet langer in staat is zijn of haar financiën zelf te beheren, bestaat de mogelijkheid om een bewindvoerder in te zetten. Inwoners kunnen hiertoe vrijwillig, zonder tussenkomst van de gemeente, een verzoek indienen bij de kantonrechter. De kantonrechter beslist of iemand een bewindvoerder krijgt toegewezen. Als de kantonrechter heeft besloten dat onderbewindstelling noodzakelijk is kan een cliënt een beroep doen op de Stadsbank, of zelf een bewindvoerder kiezen.

De gemeente heeft geen invloed op het besluit van de kantonrechter en is niet betrokken bij de toewijzing van een bewindvoerder aan een cliënt. De gemeente vergoedt vaak wel de kosten van een bewindvoerder voor een cliënt via de bijzondere bijstand. De gemeente betaalt de bewindvoering die wordt uitgevoerd door de Stadsbank. Onze voorkeur gaat uit naar een bewindvoerder van de Stadsbank, omdat we dan invloed hebben op de kwaliteit van de dienstverlening en de cliënt dan bij ons in beeld is. De huidige uitvoerende partijen worden daarnaast niet gestimuleerd om het beschermingsbewind te beëindigen omdat zij financieel voordeel hebben aan voortzetting.

Zoals in de inleiding al aangegeven zijn de kosten voor bewindvoering de afgelopen jaren sterk gestegen. Dit geldt zowel voor de kosten van de bewindvoering die wordt uitgevoerd door de Stadsbank, als de kosten van bijzondere bijstand voor bewindvoering. Daarnaast ontbreekt bij externe partijen een goed inzicht in de geleverde kwaliteit van de bewindvoering en inzicht in de ontwikkeling van de inwoner die in een bewindvoeringstraject zit. Voor de gemeente is dit aanleiding om te onderzoeken of er mogelijkheden zijn meer grip te krijgen op de uitvoering en inzet van beschermingsbewind.

Veel gemeenten zijn hier al mee bezig, maar worden regelmatig teruggefloten door de rechtbank, zo mag de gemeente Enschede geen plan van aanpak eisen als voorwaarde voor bijzondere bijstand voor beschermingsbewind. Ook het uitsluitend aanbieden van bijzondere bijstand wanneer de gemeente dit zelf uitvoert, is volgens de Wet Markt en Overheid niet toegestaan. Samen met andere gemeenten in de regio gaan we op zoek naar toegestane mogelijkheden om grip te krijgen op dit onderdeel van de schulddienstverlening.

3.3 Kredietverstrekking

Naast het leveren van financiële schulddienstverlening verleent de SON onder strenge toelatingseisen en voorwaarden ook persoonlijke leningen aan personen met een laag inkomen. Deze lening kan bijvoorbeeld aangewend worden voor noodzakelijke uitgaven waarvoor geen budgetten of voorzieningen beschikbaar zijn. Het rentepercentage dat de SON op dit moment vraagt voor een persoonlijke lening is kostendekkend. Door de hogere risico's die lenen aan personen met een laag inkomen met zich mee brengt, ligt dit percentage hoger dan bij marktpartijen. Het gaat om 10,9% bij de SON tegenover ongeveer 6 tot 8% bij een commerciële bank.

Omdat de persoonlijke lening bij de stadsbank bedoeld is voor kwetsbare doelgroep onderzoeken we of we in samenwerking met de deelnemende gemeenten bij de SON het rentepercentage kunnen verlagen. In de tussentijd wordt het aangaan van een persoonlijke lening door inwoners van de gemeente Lochem bij de SON ontmoedigd. Hierbij wordt dan gezocht naar betere alternatieven. Mocht het rentepercentage bij de SON niet verlaagd worden, dan komt het college bij de kadernota met een alternatief voorstel voor deze hoge rente.

Beslispunt 2

In het kader van financiële schulddienstverlening kiezen voor:

1. De uitvoering en effecten van de financiële schulddienstverlening te monitoren
2. Het in principe uitsluiten van recidivisten binnen de schulddienstverlening, wanneer zij voor de derde maal binnen 15 jaar een aanvraag doen.

3.4 Kinderen voorop!

Net als bij het minimale beleid kennen we kinderen een speciale positie toe. In veel van de huishoudens die gebruik maken van schulddienstverlening zijn kinderen aanwezig. Wanneer gezinnen met minderjarige kinderen een verzoek doen om schulddienstverlening blijft het uitgangspunt dat minderjarige kinderen niet de dupe mogen worden van de situatie van hun ouders/verzorgers. Voor gezinnen zetten we daarom een aantal specifieke maatregelen in:

- Vroegsignalering door professionals en vrijwilligers die contact hebben met gezinnen;
- Gezinsbegeleiding kan onderdeel uitmaken van de aanpak. Deze begeleiding richt zich specifiek ook op de situatie van de kinderen;
- Bij wachtlijsten krijgen gezinnen met minderjarige kinderen altijd voorrang;
- In het geval van recidive kan voor gezinnen met kinderen onder strikte voorwaarden een uitzondering op de uitsluiting worden gemaakt.
- Kinderen in gezinnen die door schulddienstverlening een besteedbaar inkomen onder de bijstandsnorm hebben kunnen gebruik maken van de minimaregelingen.

Hierbij merken we op dat kinderen door hun ouders of verzorgers niet gebruikt mogen worden als excuus voor hulp. Er blijft een strikte toetsing bestaan. Binnen de aanpak zullen de ouders gewezen worden op de gevolgen voor hun kinderen van de ontstane situatie.

Beslispunt 4

Voor gezinnen met minderjarige kinderen voeren we een apart regime, zodat zij niet de dupe worden van de situatie van hun ouders/verzorgers.

3.4 Wat willen we bereiken?

Met het hiervoor beschreven beleidskader willen we de volgende doelen bereiken:

Een verminderd beroep op de dienstverlening van de SON

Door een eigen intake te voeren en daarbij bewust door te geleiden verwachten we een afname van het beroep op de dienstverlening van de SON. Voor een deel van de burgers kan een andere oplossing net zo veel, of misschien wel meer perspectief bieden. Preventieve maatregelen moeten leiden tot een afname van een beroep op schulddienstverlening. Wanneer vroegtijdig gesignaleerd wordt kan een situatie waarin schulddienstverlening noodzakelijk is in sommige gevallen voorkomen worden.

Een verandering in dienstverlening

Doordat we ervoor kiezen de intake gezamenlijk met het maatschappelijk middenveld in het budgetadviescentrum op te pakken krijgen we meer invloed op de inzet van dienstverlening door de SON. Deze invloed zorgt ervoor dat we maatwerk in kunnen zetten voor onze burgers. We zetten alleen dure trajecten in als dit ook daadwerkelijk bijdraagt in de oplossing van het probleem. Zo verwachten we minder dure instrumenten in te kunnen zetten (zoals budgetbeheer en beschermingsbewind) en meer relatief goedkopere (zoals stabilisatie). Ook verwachten we vaker een oplossing te vinden binnen het eigen netwerk van de inwoner. De selectieve toegang tot de schuldhulp draagt hier naar verwachting ook aan bij.

Een afname van de recidive

Door een sterkere focus op de aanpak van de achterliggende problemen en het ondersteunen van burgers bij het uiteindelijk weer financieel op eigen benen staan, verwachten we dat er minder terugval zal plaatsvinden. Deze afname wordt versterkt door de strengere regels rondom recidive.

Hoofdstuk 4 Financieel Kader

In de vorige hoofdstukken hebben we het voorgestelde beleidskader beschreven. Hierbij zijn nieuwe activiteiten benoemd en besparingen op andere onderdelen verklaard. In dit hoofdstuk gaan we in op de financiële gevolgen van het beleidskader.

De uitgaven voor schulddienstverlening zijn de afgelopen jaren toegenomen. Deze toename is niet veroorzaakt doordat er meer mensen met problematische schulden zijn in de gemeente Lochem, maar door verandering van de problematiek waardoor duurdere instrumenten worden ingezet. Daarnaast is de opzet van het B€L door de gemeente gesubsidieerd.

	2015	2016	2017
Begroot SON	217.182,00	232.042,00	€ 229.235,00
Uitgaven SON	231.229,00	232.374,24	€ 237.887,00
Saldo	€ -7.434,00	€ 2.915,00	€ -8.651,80
Niet separaat begrote uitgaven			
Subsidie B€L (algemene oplossing)		€ 40.000,00	€ 40.000,00
Uitgaven Bijzondere bijstand	€ 89.233,00	€ 93.583,00	€ 99.580,00

Tabel: uitgaven Schulddienstverlening 2015-2017, gemeente Lochem

Dit beleidskader gaat ervan uit dat de kosten voor de financiële schulddienstverlening op termijn kunnen dalen. Voorwaarde hiervoor is dat het voorliggende veld voldoende geprofessionaliseerd wordt. Dit houdt in dat er een investering in verdere professionalisering gedaan moet worden in het voorliggende veld. De continuïteit van dienstverlening moet geborgd kunnen worden, ook wanneer veel met vrijwilligers gewerkt wordt.

We stellen voor om de begrote kosten voor de financiële schulddienstverlening vooralsnog op het uitgaven niveau van 2017 te houden. Daarnaast stellen we voor om het budget voor de B€L dat nu uit de algemene oplossingen gefinancierd wordt structureel te maken. De investering die noodzakelijk is voor de verdere professionalisering van de B€L kan in 2018 nog uit de algemene oplossingen gefinancierd worden. Voor 2019 zijn hier andere middelen voor nodig. We stellen voor om deze voor 2019 tijdelijk beschikbaar te stellen. In 2019 vindt vervolgens een tussenevaluatie plaats waaruit moet blijken of de B€L in staat is geweest deze slag te maken en of de beoogde besparing op de financiële schulddienstverlening behaald is. Wanneer het doel behaald is kan het B€L vanaf dan deels uit deze besparing gefinancierd worden.

Het bovenstaande leidt tot het onderstaande financiële kader schulddienstverlening voor de periode 2018-2021.

	2018	2019	2020	2021
Financiële schulddienstverlening				
SON	235.000,00	235.000,00	235.000,00	235.000,00
Maatschappelijke schulddienstverlening				
B€L (structureel)	40.000,00	40.000,00	40.000,00	40.000,00
Professionalisering B€L (incidenteel)	(40.000,00)*	40.000,00		
Totaal	315.000,00	315.000,00	275.000,00	275.000,00

Tabel: financieel kader schulddienstverlening 2018-2021, gemeente Lochem

*2018 kan gefinancierd worden uit de algemene oplossingen voor het sociaal domein

